

РЕЦЕНЗИЯ

**на дисертационния труд на доц. Марин Георгиев Гъдев, доктор
на тема: „Теоретични основи и методико-технологични аспекти на
неспецифичната кондиционна подготовка в детско-юношеския футбол”
за присъждане на научната степен „Доктор на науките”**

Актуалността на настоящия дисертационен труд се обуславя от много фактори, сред които са огромната популярност на футбола, високата степен на професионализъм от практикуващите го, а оттам и необходимостта от съвременни научни методи за управление на спортната подготовка от ранна детска възраст до високото спортно майсторство в зряла възраст. В настоящия етап от развитието на футбола съществува голямо разнообразие от подходи, методи и средства, които не са добре обосновани от теоретична гледна точка, относно ролята и значението на кондиционната подготовка при младите футболисти. В най-общия случай доминира разбирането, че при подрастващите развиването на двигателните качества следва да се отчита възрастовата динамика и сензитивните им периоди, без да се отчита в достатъчна степен как те се съгласуват със спецификата на футбола и тяхното превръщане в двигателни способности и двигателни навици.

Основната цел на дисертационния труд на доц. М. Гъдев е да се усъвършенства учебно-тренировъчният и състезателен процес в детско-юношеския футбол (9-18 години), чрез теоретично обосноваване и изследване на синергетичен концептуален модел на несспецифичната кондиционна подготовка.

Така формулираната цел е обоснована в резултат на много задълбочено изучаване на теоретичните аспекти на кондиционната подготовка във футбола. Отправна точка в теоретичния анализ е възприемането на системата за спортна подготовка като адаптационен процес. От тук и разбирането, че формирането на основните принципи, методи и средства на спортната подготовка, изцяло се основават на

закономерности в пределите на теорията за адаптацията. От своя страна тези закономерности се съгласуват тясно с формирането на функционалните системи с включването в този процес на морфофункционалната структура на организма. Върху тази принципна основа се осъществява дълготрайната адаптация към физическото натоварване, характеризиращо се с повишена ефективност на дейността на различните органи и системи, както и на организма като цяло.

Като прави обстоен преглед на публикациите, свързани с изучаването на закономерностите и индивидуалните особености на многогодишната спортна подготовка, авторът привежда два основни нерешени проблема, позовавайки се на Н. Романов, А. Пянзин (2003), които стоят пред спортната наука.

Единият от тях се свързва с отсъствие на системно разбиране за организма като цяло. Възприемането му като динамична система с вероятностен характер и нелинейност в поведението му, организмът на спортиста става твърде сложен при изучаването му и малко предсказуем, което го отнема в периферията на научните изследвания.

Вторият проблем се отнася до терминологичната осигуреност на системата за спортна подготовка.

По посочените по-горе два проблема авторът анализира голям брой публикации. Особено задълбочено са разгледани въпросите за развитието на двигателния потенциал на човека, както и категориите „физическа“, „кондиционна“ подготовка, като страна на спортната подготовка във футбола.

Работната хипотеза се основава на концептуален модел за неспецифична кондиционна подготовка, представящ процеса на преобразуване на двигателните качества в двигателни способности при футболисти 9-18 год. Той има своята теоретическа и методологическа база общата теория за функционалните системи, системния подход и синергетичния подход.

При схематичното представяне на модела условно се приема, че неспецифичната кондиционна подготовка се класифицира като базова и специална.

Авторът включва в базовата подготовка развиване на елементарни, комплексни или други форми на проява и поведение или морфофункционални промени и енергетични преустройства на базовите двигателни качества (сила, бързина, издръжливост).

Неспецифичната специална кондиционна подготовка е определена като проява на саморегулация и самоорганизация на параметричните взаимовръзки на основните двигателни качества, преминаващи в нови състояния и преобразуващи се в двигателни способности, необходими за успешна реализация в съответен спорт или дисциплина.

Особено внимание заслужава логиката на конструирането на синергетичния концептуален модел на неспецифичната кондиционна подготовка при подрастващи футболисти. Неговото функциониране е представено по фази, зони и етапи на фиг. 1 и фиг. 2 от автореферата.

Създаването на модела е резултат от много високо ниво на синтез на основополагащите теории и концепции от общонаучен характер и частно научните особености на спорта футбол. На следващо място личи задълбочено абстрактно мислене при пространственото изобразяване и детерминиране на модела. Развиването на двигателните качества по фази, зони и етапи като многогодишен процес на усъвършенстване на неспецифичната кондиционна подготовка, съобразно авторския синергетичен модел, внася съществен принос в теоретичното обосноваване на основни категории и понятия като:

- кондиционна подготовка – структурообразуващ и обезпечаващ процес на спортната подготовка;

- състав на основните двигателни качества (сила, бързина, базова издръжливост) и тяхната същност;

- състав на основните двигателни способности (специални скоростно-силови; специални скоростни – стартово ускорителни и максимални; специална издръжливост – скоростна и силова; специален координационен синергизъм) и тяхната същност. По отношение на понятието „двигателни способности” авторът съвсем уместно се позовава на Ю. Верхошанский (1988) и В. Лях (2000), като ги класифицира в следните две групи:

- кондиционни (енергетични, собствено физически способности в традиционното разбиране), зависещи от морфологичните фактори, биомеханичните и хистологически преустройства в мускулите и организма като цяло;

- координационни, които преимуществено обуславят психофизиологически механизми на управление и регулиране.

В тази връзка особено сполучливо авторът моделира процеса на трансформиране в зоните на разширяване и стесняване за постигане на ниво на стабилност, характеризиращо т.нар. специален двигателен координационен синергизъм.

В заключение на раздела „Теоретични аспекти на проблема” обобщението формира у мен впечатление, че доц. М. Гъдев познава много добре съвременното състояние на кондиционната подготовка на спортистите и се опира на много сериозен фундамент за реализиране на своята изследователска работа.

Като критична бележка към този раздел мога да посоча използването на сравнително сложен и понякога труден за разбиране стил на изложение на някои теории и концепции на отделни автори.

Вторият раздел „Изследователски и методико-технологични аспекти на проблема” разкрива истинските възможности на автора да провежда научни изследвания с несъмнено висока приложна стойност за усъвършенстване на кондиционната подготовка на млади футболисти.

Последователно и методично авторът проследява развиването на основните двигателни качества в съответните зони и етапи на трансформация във възрастов аспект – от 9 до 18 години. За целта използва широк набор от тестове и инструментални методики за установяване на нивото на проявление на двигателните качества, в резултат на което прави съответна класификация на три нива: ниско, средно и високо ниво.

Обобщенията на автора по отношение на степента на развитие на основните форми на развитие на двигателните качества във възрастов аспект в техните гранични зони на развитие се съгласуват напълно с установените до сега в теорията сензитивни периоди и са основа, върху която се самоорганизируют и развиват двигателните способности.

Трансформирането на двигателните качества в двигателни способности в зоната на разширяване е разработено в глава III.

Авторът класифицира основните двигателни способности в следните три групи: скоростни, скоростно-силови и специална издръжливост. В съответствие с избраните тестове се проследява динамиката на проявление на: стартовите ускорително-скоростни и максималните скоростни способности, произтичащи от бързината. Скоростно-силовите способности с взривен характер се измерват чрез вертикален отскок, скоростната издръжливост чрез совалково бягане 3 x 50 м от висок старт.

Възрастовата динамика на двигателните способности откроява като най-благоприятни възрасти 12 годишните (3 високи нива) и 13 годишните (2 високи нива). След тях – 15 годишните (4 средни нива) и 18 годишните (4 средни нива).

Тези зависимости имат важно значение за практиката, тъй като позволяват в по-голяма степен да се прилагат адекватно тренировъчни средства за развитието на двигателните способности.

С особена практическа значимост се отличава проучването на подходи за развиване на способностите за проявление на специалния координационен синергизъм (координационните способности). Авторът проследява двигателната активност по време на мачове в следните видове дейности: ходене, леко бягане, ускорено бягане, спринтово бягане (стартово-ускорително и с максимална скорост). Получените данни не потвърждават установената от други автори тенденция за понижаване нивото на лактат през второто полувреме, което се обяснява от автора с известни различия в квалификацията и степента на развитие на координационната способност.

Най-съществените практически резултати от проверката на авторския концептуален модел се съдържат в V глава, където се прилага експертна методика за кондиционна подготовка. Въз основа на 5 спортно-педагогически теста, 2 физиологически, 1 биохимически и 4 теста за контрол на координационния синергизъм се осъществява стратегическата цел на кондиционната подготовка в рамките на цялостната спортна подготовка. Така избраните от автора методически подход и технология за развиването на основните двигателни качества са напълно релевантни на създадения

концептуален синергетичен модел за неспецифична кондиционна подготовка на млади футболисти. Приложените стратегии за провеждане на подготовката в годишния цикъл описват насоките и величината на натоварването, а развитието на основните двигателни способности са разработени на модулен принцип за различните типове тренировка („координационно-енергетичен” или „координационно-коопериран”) в зоните на разширяване и стесняване.

Подобна практическа разработка, основана на собствен теоретичен модел, се прави за първи път у нас.

Експерименталните резултати от практическата проверка на авторската концепция за кондиционна подготовка на футболисти са изложени в многобройни фигури и таблици, което може да улесни ползването им от треньорите.

Извършената изследователска работа от доц. Марин Гъдев в теоретичен и практически план му позволява да формулира 12 съществени извода и почти толкова препоръки, които илюстрират най-добре мащаба и задълбочения характер на дисертационния труд.

Изброените от автора 6 приноси са напълно коректни и разкриват нови възможности за приложение на научните постижения в спортната практика.

По темата на дисертационния труд авторът е представил 10 публикации в научни списания.

Заклучение. Написаният от доц. Марин Гъдев докторски труд е плод на дългогодишна целенасочена работа, свързана с усилията да се придаде ново качество и значимост на кондиционната подготовка във футбола. Новаторският подход и творческата смелост на автора са негова отличителна характеристика, която го прави да бъде приет като водещ специалист у нас по проблемите на кондиционната подготовка.

Убеден съм, че при оформянето на дисертационния труд във вид на самостоятелна книга М. Гъдев ще я представи във вид, който ще позволи на многобройните кадри не само във футбола, но и в други спортове да реализират в практиката технологията и методическите подходи, използвани от него за усъвършенстването на спортната подготовка.

Във връзка с изложеното до тук оценявам високо представения дисертационен труд и предлагам на специализираното научно жури да присъди научната степен „Доктор на науките“ по научната специалност „Теория и методика на спортната тренировка (вкл. МЛФ) в професионално направление 7.6. Спорт на доц. Марин Георгиев Гъдев, доктор.

София, 15.01.2014 г.

Рецензент:
Проф. Йонко Тодоров Йонов, доктор